

Звіт про практику

1. Заповнена відомість-характеристика та індивідуальний щоденник практики (1 сторінка зошита на кожен день).

2. Розгорнутий конспект уроку з мови. Приклади таких конспектів.

Розгорнутий план-конспект уроку з

української мови у 8 класі

12-річної школи

Виконала: ст. 4 к.
філологічного фак.
групи 2337-2
Головченко М.

Тема: Словосполучення. Будова і види словосполучень за способом вираження головного слова.

Мета: поглибити знання учнів про словосполучення, його будову; формувати вміння знаходити прості й складні словосполучення, розрізняти лексичні й фразеологічні словосполучення, аналізувати їх за способом вираження головного слова; удосконалювати вміння порівнювати словосполучення зі словом, словоформою, реченням; формувати навички аналітико-синтаксичного характеру на основі синтаксичного розбору словосполучень; розвивати творчі вміння побудови словосполучень з різними видами зв'язку; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати повагу до історичного минулого української держави, до її постатей, патріотизм.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань (формування мовної компетенції).

Методи і прийоми: слово вчителя, бесіда, тренувальні вправи, аналіз мовних явищ, узагальнення.

Наукова та методична література

1. Безпояско О., Городенська К., Русанівський В. Граматика української мови. Синтаксис і пунктуація. – К, 1993.
2. Копиняк З., Булачек А. Українська мова. Навчально-методичний посібник. Орієнтовно-тематичний план. Завдання з розвитку зв'язного мовлення. 8 клас. – Тернопіль: Астон, 2002. – 84 с.
3. Мацько Л., Мацько О., Сидоренко О. Українська мова : Навчальний посібник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2003. – 480 с.
- 4.
5. Плющ М.Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. – К.: Вища школа, 2005. – 316 с.
6. Рідна мова: підруч. для 8 кл. / М. Пентелюк, І. Гайдаєнко, А.Ляшкевич. – К.: Освіта, 2008. – 272 с.
7. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч. Посібник / І.І. Слинько, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.

8. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Вища школа, 2000. – 430 с.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Настановно-мотиваційний етап. Оголошення епіграфу уроку.

Відищукаю найдужчих і з ними у завтра піду,

І в обійми візьму всіх, що долі дістали тернові...

Л. Забашта

III. Генералізація знань восьмикласників.

Слово вчителя з елементами евристичної бесіди.

Шановні учні, сьогодні ми розпочинаємо вивчення ще одного цікавого розділу граматики – **синтаксису**. Пригадайте, будь ласка, а який розділ ви вивчали у 7 класі? (Морфологію). Скажіть, а що ж вивчає наука морфологія? (*Морфологія вивчає морфологічну будову слів, особливості їх словозміни, формотворення, об'єднання слів у відповідні частини мови*). Правильно. А що, на вашу думку, вивчає синтаксис? (*У синтаксисі ці слова розглядають як елементи словосполучення, а також як складові частини речення і тексту*).

Ви переконастесь на практиці, що синтаксична система української мови розвинена й гнучка. Вона багата на синтаксичні синоніми – паралельні способи вираження граматичного значення у словосполученні і реченні. А зараз відкрийте свій підручник на сторінці 21, прочитайте і запам'ятайте визначення термінів синтаксис і пунктуація.

Робота з теоретичним матеріалом підручника.

Синтаксис – розділ науки про мову, що вивчає словосполучення і речення, їх будову, види, граматичне значення, способи зв'язку слів у словосполученнях і реченнях.

Пунктуація – розділ науки про мову, що вивчає систему правил про вживання розділових знаків.

Оголошення теми і мети уроку.

Теоретичні відомості про словосполучення (робота з підручником). На ст.26 прочитайте визначення словосполучення.

Словосполучення – це поєднання двох або більше повнозначних слів, що виражають єдину назву предмета, поняття, уявлення і виступають єдиною поширеною назвою: *дитячі усмішки, доля поета, говорити голосно*.

Вони, як і слова, є «будівельним матеріалом» речення. Словосполученню не властива інтонаційна завершеність.

Словосполучення складаються з **головного і залежного слова**.

За будовою словосполучення бувають **прості** (складаються з двох повнозначних слів: *невеликий твір, написав швидко*) і **складні** (утворені з трьох і більше повнозначних слів: *дуже пізно прийшов, цікава фотографія в альбомі*). Слова у словосполученні пов'язані **змістовим зв'язком** (питання ставиться від головного до залежного слова: *йти (Як?)повільно*) або **змістовим і граматичним** (здійснюється за допомогою залежного слова або

закінчення та прийменника: *маленького олівця, листя дерев, стояти серед однокласників*).

Колективна робота з текстом.

Відкриймо вправу 28. Прочитайте текст. Визначте тему й основну думку. Випишіть 5-6 словосполучень, позначте головне і залежне слова.

(історичні постаті, у кожного народу, політичної думки, безперечно належать, творчою спадщиною, національної гідності).

IV. Засвоєння теоретичного матеріалу у процесі виконання теоретичних завдань творчого характеру.

Лінгвістичне дослідження. Розглянути схему і скласти розлоге висловлювання про види словосполучень за способом вираження головного слова.

Залежно від морфологічного вираження головного слова словосполучення поділяються на:

- 1) **Іменникові:** *гарна сукня, золотокосі дерева.*
- 2) **Прикметникові:** *переповнений емоціями, готовий працювати, вірний дружині, відмінний від інших.*
- 3) **Числівникові:** *три підручники, десятеро учнів, п'ять братів.*
- 4) **Займенникові:** *дещо незрозуміле, кожен із вас.*
- 5) **Дієслівні:** *ходити на плавання, читати виразно, просити допомоги, відірватися від землі.*
- 6) **Прислівникові:** *глибоко в морі, радісно за сина, далеко від берега, весело хлопцеві.*

➤ Навести власні приклади кожного виду словосполучення.

Аналіз мовних явищ на основі тексту. Прочитати виразно уривок з вірша В. Голобородька і пригадайте його назву (Ми йдемо). У кожному реченні назвати всі можливі варіанти словосполучень. Визначити їх види.

Розподільчий диктант з обґрунтуванням. Записати словосполучення у 2 колонки: а) прості, б) складні. Визначте зв'язок між словами у словосполученнях (тільки за змістом чи за змістом і граматичний).

прості	складні
Народний звичай, стеблина соломи, готовий розцвісти, несподіваний вчинок, прийти вчасно, високий на зріст, дуже рано, нова кімната, підплив повільно, гарно відпочивати.	Козацька важка доля, зустрічати ранню весну, український з діда прадіда, низенький хлопець із м'ячем

➤ Дібрати 5 означень до слова *доля*. Усно скласти речення .

Вибіркове письмо з творчим завданням. Визначити з-поміж поданих сполучень слів ті, що не є словосполученнями.

Школярі навчаються, старанні й відповідальні, боліти душею, наживати ворогів, чудова природа, бореться й живе, хвилюється людство, пальцем не ворухнути, двадцять підручників, двоє з дослідників, занадто пізно прийшов, лежати на пляжі.

➤ Випишіть окремо лексичні й фразеологічні словосполучення. Усно доберіть до фразеологічних словосполучень слово або слова, які б відповідали їх значенню.

лексичні	фразеологічні
чудова природа, двадцять підручників, двоє з дослідників, занадто пізно прийшов, лежати на пляжі.	боліти душею, наживати ворогів, пальцем не ворухнути,

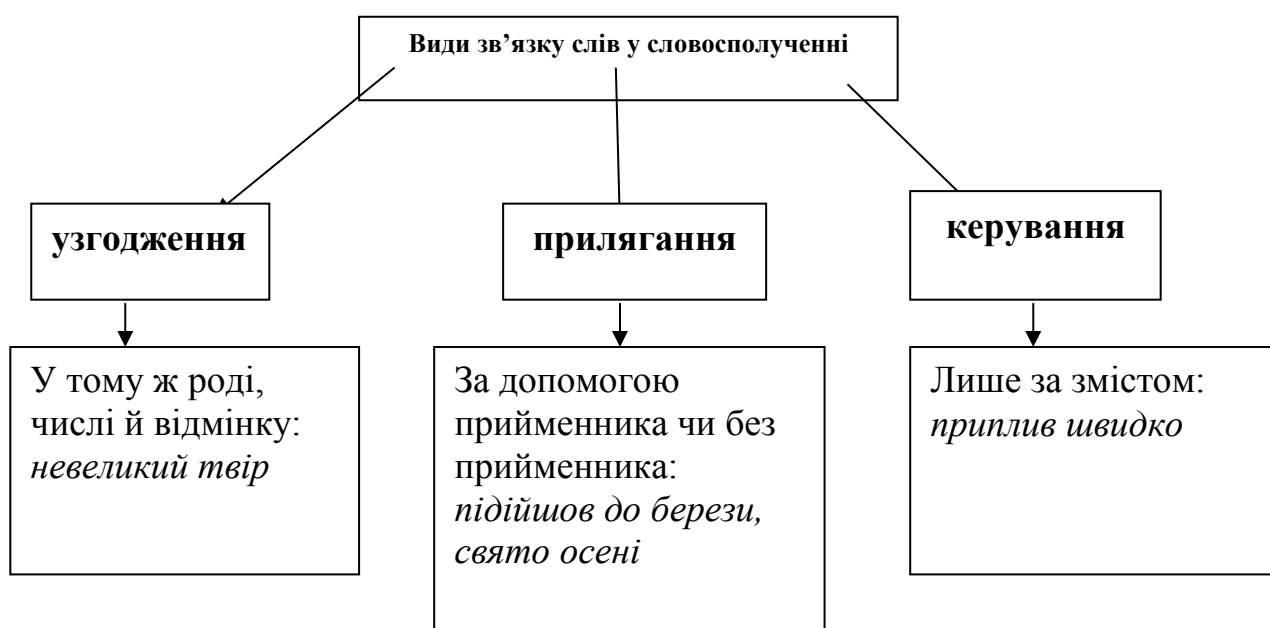
Коментар учителя. Слід відрізнити лексичні й фразеологічні словосполучення.

Фразеологічні словосполучення є одним членом речення, і їх не можна замінити словом або кількома словами. Наприклад: *прийти невчасно* – лексичне словосполучення; *прийти як рак свисне* – фразеологічне словосполучення.

Ситуативне завдання. Уявіть, що ви готуєте домашнє завдання з географії, а саме, розповідь на тему «Чудовий край – Україна». Використайте у висловлюванні публіцистичного стилю словосполучення: *називатися європейською, географічний центр України, на південному заході, багато національностей, один з найбільших куточків, складається з 24 областей та Автономної Республіки Крим.*

V. Опрацювання теоретичного матеріалу.

Робота зі схемою. Розглянувши схему, що нового ви дізналися про зв'язок слів у словосполученні? Зробити висновок, що таке узгодження, прилягання, керування.



У словосполученні між головними і залежними словами, розрізняють три види зв'язку: узгодження, прилягання, керування.

1. **Узгодження** – вид зв'язку, при якому залежне слово узгоджується з головним у роді, числі і відмінку: *зоряне небо, зоряним небом*.

2. **Керування** – вид зв'язку, при якому залежне слово ставиться в тому відмінку, якого вимагає головне слово: *виконаний (ким?) школярами, куточок (чого?) лісу*. При зміні головного слова залежне не змінюється: *збирають листя, збираю листя, збираємо листя, збирач листя*. Керування може бути іменниковим, прикметниковим, займенниковим, дієслівним, прислівниковим.

3. **Прилягання** – вид зв'язку, при якому залежне слово, маючи незмінну форму, поєднується з головним лише за змістом. Залежними словами при цьому виступають прислівники, дієприслівники, неозначена форма дієслова: *бажання говорити, упоратися **несподівано**, вирішують ідучи*.

Гра «Хто більше?». Дібрати якнайбільше прикладів на кожен вид зв'язку слів у словосполученні.

узгодження	керування	прилягання
Глибоке озеро, осіння ніч, зелена трава, дерев'яна парта, брудна підлога	Усміхатися матері, доїхати до Києва, читати книжку, виконати завдання, покликати брата	Перебувати далеко, мрія навчатись, опинитись попереду, тихо слухаючи, говорити голосно

Самостійне моделювання. За поданими схемами скласти словосполучення й записати їх.

- ❖ Дієслово + іменник З.в. (співати пісню, мити підлогу).
 - ❖ Прикметник + іменник Н.в. (вірний Батьківщині, щоденна праця, потрібний людям).
 - ❖ Займенник + іменник Р.в. з прийменником (хтось із присутніх, кожен із вас).
 - ❖ Дієслово + дієприслівник (розмовляють ідучи, вітають співаючи).
- Зробити синтаксичний розбір записаних словосполучень, користуючись пам'яткою.

Послідовність синтаксичного розбору словосполучення

1. Виділити словосполучення в реченні.
2. Назвати головне і залежне слово. Поставити запитання.
3. Визначити, якими частинами мови вони виражені.
4. Указати вид словосполучення за будовою (просте чи складне).
5. Визначити вид словосполучення за способом вираження головного слова (іменникове, прикметникове, займенникове, числівникове, дієслівне, прислівникове).
6. З'ясувати вид зв'язку слів у словосполученні (узгодження, керування, прилягання).

VI. Систематизація й узагальнення вивченого. Складіть монологічне висловлювання-розповідь у науковому стилі на тему «Будова й види словосполучень за способом вираження головного слова».

VII. Підсумок уроку.

Продовжіть речення

Словосполучення - це ...

Слово складається з ...

За будовою словосполучення бувають...

Прості словосп. – це ... (приклади)

Складні ... (приклади)

Які види зв'язку у словосполученні ...

Узгодження – це... (приклади)

Керування – це ... (приклади)

Прилягання – це ... (приклади)

Яким зв'язком пов'язані слова у словосполученні?

VIII. Домашнє завдання.

Уявити, що ви готуєтеся до тематичного оцінювання з теми «Словосполучення». Скласти розповідь про словосполучення, використовуючи пам'ятку і теоретичний матеріал. Дібрати по 2 словосполучення на кожен вид зв'язку і зробити їх синтаксичний розбір.

6 клас

**УРОК – ДОСЛІДНИЦЬКА ПОДОРОЖ „СЛАВЕТНА УКРАЇНА”
ТЕМА: ПРИКМЕТНИК. ЗАГАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ, МОРФОЛОГІЧНІ
ОЗНАКИ, СИНТАКСИЧНА РОЛЬ**

Освітня мета: закріпити й поглибити знання учнів про прикметник як частину мови, його значення, семантико-граматичні властивості, синтаксичну роль у реченні, сприяти виробленню в учнів уміння знаходити в тексті прикметники, визначати їх граматичні категорії.

Розвивальна мета: розвивати в учнів культуру мовлення, творчі нахили, такі вміння, як: аналіз-синтез, мислення умовними знаками, спостережливість, зорову пам'ять. Прививати навички пошукової діяльності та інтерес до виконання проблемно-ситуативних завдань.

Виховна мета: виховувати любов і пошану до рідної України, її чарівної природи, мови, через красу і велич минулого нашої країни та сьогодення. Виховувати естетичні смаки учнів.

Методи та прийоми: слово учителя, бесіда, тренувальні вправи.

Обладнання: наочна узагальнююча схема “Прикметник”, фотокартки мальовничих міст України, схеми мовних розборів.

Хід уроку:

Люби і знай свій рідний край!
Народна мудрість

I. Мотивація навчання школярів.

Вступне слово вчителя

Сьогодні ми починаємо вивчення теми, над якою працюватимемо декілька уроків. А почнемо вивчення – урочисто. Помандруємо стежками неньки-України! Проведемо урок у вигляді дослідницької подорожі. Дослідницької тому, що сьогодні розглянемо походження багатьох міст України.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Бесіда.

- ☞ Наша велика тема охоплює поняття „прикметник”. Яку частину мови ми називаємо прикметником? Для чого потрібні прикметники?
- ☞ Користуючись наочною узагальнюючою схемою „Прикметник”, розкажіть, що вам відомо про цю частину мови, доповнюючи власну відповідь прикладами.

Актуалізуюча вправа.

Уважно прочитайте речення, при цьому звертаючи увагу на виразність читання.

За площею Україні належить 40 місце в світі. За чисельністю населення Україна знаходиться на 21 місці серед інших країн світу. За цими показниками Україна належить не лише до великих європейських, а й до великих світових держав (З підручника).

Завдання:

- ☞ Доведіть, що перед вами записаний текст. Доберіть заголовок.
- ☞ Зробіть повний синтаксичний розбір останнього речення.
- ☞ Визначте граматичні ознаки та синтаксичну роль прикметника великих.
- ☞ Зробіть фонетичний запис слів: площею, Україні, чисельністю.
- ☞ Запишіть числівники прописом.
- ☞ Розберіть слова за значущими частинами: показниками, світових, знаходиться.
- ☞ Введіть (усно) в поданий текст прикметники, не впливаючи на зміст.

III. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу.

Робота з наочною узагальнюючою схемою „ Прикметник”

- ❖ Тепер шляхом спостережень ми повинні чітко зафіксувати у своїй пам'яті визначення терміна “прикметник”, запам'ятати граматичні ознаки цієї частини мови, а також можливу синтаксичну роль.

Схема „Прикметник як частина мови”

- ❖ Пропоную помандрувати мальовничими куточками України! Зазирнути в неозорі долини, чарівні міста....
- ❖ Першим містом, яке ми відвідаємо сьогодні, буде Київ.

Прослухайте уважно текст.

Київ багато віків стоїть над могутнім Дніпром - Славутичем. Археологи вважають, що місто виникло приблизно в п'ятому столітті. Отже, його вік сягає тисячі п'ятисот років.

Походження назви Київ давно цікавило дослідників. За легендою, три брати Кий, Щек і Хорив та їх сестра Либідь були засновниками Києва. Брати стояли на чолі східнослов'янського племені полян. Місто назвали на честь старшого брата Кия.

(І.Вихованець)

Завдання:

- a Доберіть назву до тексту, використавши прикметник з іншими частинами мови.
- b Підкресліть в тексті прикметники, з'ясуйте їх синтаксичну роль.
- c Поясніть правопис іменників та прикметників. Позначте двома рисками орфограми в тексті.

Вибірковий диктант.

Пропоную завітати до Харкова, дізнатися про те, як виникла назва та саме місто.

Будьте уважні: Ваше завдання – вписати всі прикметники, які почуєте.

Місто Харків стоїть при злитті річок Харкова, Лопані та Уди. У джерелах перше згадка про Харків припадає на 1655 рік.....

Версія назви міста така. За переказом, козак на ім'я Харко заснував Хутір. Поселенці вели вперту боротьбу з нападниками – татарами. Одного разу впав на полі бою і Харко. Пограбований хутір запустів. Але згодом на цьому місці знову з'явилися люди. Новий хутір зберіг стару назву. Люди не забули імені першого поселенця козака Харка.

(І.Вихованець)

1. Скажіть, які інші частини мови (зазначте з прикладами) могли ввести вас в оману щодо вибіркового диктанту.
2. Зробіть морфологічний розбір прикметника: новий.
3. Щоб дізнатися про те, як був заснований Львів, уважно прочитайте текст.

За переказами, поселення назвав Данило Галицький іменем сина Льва. За іншою легендою, Львів заснував не Данило Галицький, а сам Лев Данилович. Назву міста утворено від особового імені Лев за допомогою суфікса присвійності -ів. Присвійний прикметник тут перейшов в іменник. Цікаво, що пізніше відбулося переосмислення назви на іншій основі. Це втілилося у старовинному герої міста – зображенні лева. (І.Вихованець)

- 1) Розподіліть прикметники з поданого тексту в 3 колонки, відповідно до груп, на які поділяються прикметники.

якісні	відносні	присвійні

- 2) Зробіть словотвірний аналіз прикметника старовинний.

Цікаве походження й міста під назвою Одеса.

Уважно прочитайте текст, звертаючи увагу на виразність.

Місто Одеса розташоване на північно-західному узбережжі Чорного моря. На території сучасної Одеси було татарське поселення Хаджибей.

Поселення згадується вперше 1415 року. Назву Одеса місто одержало 1795 року.

Назвали місто на згадку про давньогрецьку колонію Одесос, що, як гадали, була розташована на цьому місці. (І.Вихованець)

- 1) Підкресліть в тексті прикметники, визначивши їх синтаксичну роль.
- 2) Зробіть морфемний розбір прикметника - татарський.
- 3) Від 5 іменників на вибір утворіть прикметники.
- 4) Поясніть лексичне значення прикметника - сучасної.
- 5) Виконайте морфологічний аналіз прикметника (на вибір).

Творче завдання

Вдома у вас була чудова можливість написати прозовий чи віршований твір, намалювати улюблений куточок природи, доторкнутися душею до натхнення та краси.

Я дуже прошу Вас представити свої роботи. Давайте поринемо в неперевершений світ мистецтва.

Орієнтовний зразок виконання.

Україно, тебе люблять діти твої!

Узнаю твоє світле обличчя:
Краплі сонця, життя колоси,
Радісні стежки сторіччя,
А за ними небес голоси.
Їх нестримна доля казкова,
Неозорі долини – раї....
О, яка ж ти, Вкраїно, чудова!
Тебе люблять діти твої!

(Нікішина Т.В.)

- ❖ Підкресліть у власному творі прикметники, визначивши синтаксичну функцію.

Перекладіть українською мовою.

З'ясуйте, якою частиною мови виступає підкреслене в тексті слово.

Визначте його граматичні категорії.

В Украине есть еще немало городов, чудесных уголков природы, мы поведали лишь о некоторых из них.

IV. Підсумкова бесіда.

- Чи сподобалася вам наша дослідницька подорож?
- Подумайте, як можна коротко, схематично записати все те, про що ви дізналися сьогодні?

Диференційовані завдання:

Алгоритм загального розвитку мовлення.

- ◆ Намалювати маршрут подорожі по Україні.

Алгоритм з'ясування підсумків уроку про вивчену частину мови (оперуючи основною термінологією).

V. Домашнє завдання.

Написати твір-розповідь або вірш на тему: “Подорож Славетною Україною.”

Завдання до твору:

- 1) Підкресліть прикметники, визначивши їх синтаксичну функцію;
- 2) Зробіть морфологічний розбір двох прикметників (на вибір).

3. Розгорнутий конспект уроку з літератури. Приклад такого конспекту.

Розгорнутий план-конспект уроку з української літератури у 8 класі

Виконала: ст. 4 к.
філологічного фак..
групи 2337-2
Головченко М.

Тема: Історичні пісні «Чи не той то Хміль», «Максим козак Залізняк», «За Сибіром сонце сходить».

Мета: ознайомити учнів з піснями про історичних осіб та оборонців рідної землі, створених уявою народу; розвивати навички виразного та вдумливого читання художнього тексту, характеризувати образи історичних осіб; виховувати почуття пошани до історичного минулого, любові до рідної землі, виховувати почуття захоплення сміливістю, фізичною, духовною силою наших предків.

Обладнання: ілюстрації до творів, портрети оспіваних історичних осіб.

Теорія літератури: історичні пісні, прототип, реальність та художня народна уява, гіпербола.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

Методи і прийоми: комунікативно-ілюстративний метод з елементами бесіди, демонстрація наочних посібників, дослідницький, самостійна робота з підручником, «Мікрофон», «Вікторина для найуважніших», словесне малювання.

Наукова та методична література

1. Грушевський М.С. Історія України-Русі: В 11 т., 12 кн. [Текст] / М.С. Грушевський. – К., 1991 – 1998.
2. Грицай М., Бойко В., Дунаєвська В. українська народна поетична творчість. – К., 1993.
3. Лановик М., Лановик З. Українська народна словесність. – Львів, 2001.
4. Літературознавчий словник-довідник/ За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В.Теремка. – К.: Академія, 1997. – 512 с.
5. Поліщук В. Вивчення усної народної творчості: Посібник для вчителів. – К.: Радянська школа, 1978. – 403 с.
6. Семенюк О. Українська усна народна творчість. – Глухів, 2005.

7. Смолій В.А. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет/ В.А. Смолій, В.С. Степанов. – К., 1993.

8. Українська народна творчість / За ред. М.Рильського та Дея. – К., 1965.

Хід уроку

I. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Слово вчителя.

Історичне минуле змінити не можна. Але винести урок із нього – потрібно. На жаль, в історії України багато сторінок сумних, трагічних. Тож не будемо суворо судити наших предків, які через кривди віковічні склали про ворогів-загарбників досить жорстокі, як на наш сучасний погляд, пісні. Запам'ятаймо назавжди, що війна – це завжди кров, сльози, жорстокість, страждання й горе. Особливо ж, коли ця війна несправедлива, загарбницька.

III. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.

1) Виразне читання, аналіз вивчених історичних пісень; огляд ілюстрацій.

2) Заслуховування складених творів-мініатюр.

2. Проблемні питання.

• Чому «Максим козак Залізник, козак з Запорожжя. Як поїхав на Вкраїну...?» Хіба Запорожжя не Вкраїна?

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу.

1. Розповідь учнів про Богдана Хмельницького.

2. **Виразне читання історичної пісні «Чи не той то хміль».**

3. Словникова робота.

Хміль – витка рослина з плодами-шишками, з яких виготовляють дріжджі, пиво;

Тичина – кілки, які притримують рослину;

Ляхи – поляки;

Золотий Брід, Золота Вода – м. Жовті Води;

Гадка – думка;

Потуга – сила, підмога;

Повки – полки;

Гмина – ялина, голки ялини, сосни.

4. Бесіда за питаннями, виконання завдань.

1) Прочитайте пісню ще раз самостійно і визначте, які найяскравіші художні засоби, прийоми в ній ужито. (*Діалог, поетичний паралелізм, риторичні питання, рефрен, окличні речення*).

2) Спираючись на знання історії та відомості з пісні, скажіть, чи справедливою була війна Б.Хмельницького з польським військом? (*Так, війна була справедливою, адже значна частина української землі перебувала під польськими загарбниками. Права українців зазнавали всіляких утисків, не*

дозволяли говорити українською мовою, не дозволяли українські школи, силоміць нав'язували католицьку віру...).

3) Оцініть зміст пісні (особливо останні рядки) з позиції загальнолюдських поглядів. (*війна – жорстока нелюдська справа, у якій страждають і безневинні...*).

4) На основі промовистих згадок у тексті доведіть, що йдеться саме про переможну для козаків битву з поляками під Жовтими Водами.

5) Опишіть ікону «Покрова Богородиці з портретом Богдана Хмельницького» (перша пол. XVIII ст.), намальовану для Покровської церкви села Дешки на Богуславщині невідомим художником. Як ви думаєте, чому під покровом Божої Матері поряд з королями й царями європейських держав зображено саме цього гетьмана? (*Як відомо, козацтво було створене 14 жовтня, цей день збігається зі святом Покрови, тому козаки вважали Божу Матір своєю покровительницею. Богдан Хмельницький у цей час на Україні прирівнювався до королів, і це підкреслено на картині*).

5. **Виразне читання історичної пісні «Максим козак Залізняк».**

6. Словникова робота.

Рожа – квітка мальва.

Залучився – отримав, добився підтримки.

Шанці – окопи.

7. Бесіда

— Про що розповідається у пісні? (*У пісні розповідається про ватажка повстання Коліївщина Максима Залізняка, який зібрав «війська сорок тисяч» і розбив польську шляхту*).

— Яким змальовано Максима Залізняка? (*Його змальовано справжнім лідером, сміливим, завзятим козаком, яким пишається уся Україна*).

— Які художні засоби ви помітили у цій пісні? (*порівняння, рефрен, персоніфікація*).

8. Розповідь учнів про Максима Залізняка та історичні події, що з ним пов'язані.

Максим Залізняк

Повстання охопило усю Польську Україну, котра тільки й мріяла про те, щоб визволитись з-під ляхів та знову сполучитися з Лівобічною і почати нове життя. Усіляких утисків не було сили терпіти, тому народ вставав до боротьби. Запорожці теж допомагали і були проводирями у ньому. На чолі стає запорозький козак Максим Залізняк, справжній січовик, чоловік сміливий і дотепний. Він не квапився на гроші, коли нападав та грабував панські маєтки, і з охотою роздавав їх тим, хто допомагав йому.

Тепер, коли утиски стали сильнішими, а Барські конфедерати почали вимагати від українського народу грошей, харчів та іншого, терпець народу урвався і повстання розлилося по всій Правобережній Україні. За кілька тижнів полум'я козацького повстання обняло всю південну Київщину, Брацлавщину та Поділля. Шляхта та жиди кинулися по замках, шукаючи захисту; найбільше їх зібралось в Умані в маєтку графів Потоцьких. Умань

був обсіпаний валами та ровами і мав 32 гармати, і для оборони – кілька сот жавнів та кілька тисяч надвірних козаків.

Залізняк тим часом стояв зі своїм табором під Чигирином. Звідтіля порозсилав він свої універсали – закликав українств гуртом стати до оборони своєї віри, свого краю і за визволення з панської неволі. Від московського війська він не сподівався ніяких заходів проти себе, бо вважав, що й вони прийшли допомагати православним, а з польським військом він певен був, що й сам упорається. Як один чоловік – відгукнувся на його універсали мало не вся Польська Україна, і під його рукою зібралось велике гайдамацьке військо. З ним він вирушив на Лисянку, узяв це місто, перебив усю шляхту.

З Лисянки Залізняк рушив на Умань. Перелякана шляхта та жиди зачинилися в замку, – надіялися на його гармати та військо. Залізняк підійшов до містечка Соколівки, взяв його і там отаборився. Проти його з Умані тамошній губернатор Младонович вислав надвірних козаків, під проводом полковників Магнушевського і Обуха і сотників: Гонти і Уласенка. Поміж уманських придворних козаків чимало було таких, що приятелювали з гайдамаками. Мабуть, у цю ніч і Гонта бачився із Залізником і погодився пристати до нього, бо в душі він спочував тому, чого домагався народ; він так само, як і всі мріяв про те, щоб оновити скасовану на Польській Україні козаччину, прогнати панів і шляхту та знищити ненависну унію.

9. Слово вчителя.

Устим Кармелюк

Аби людина вирішила перекувати плуг на меч, їй потрібні вагомі причини. Про Устима Кармалюка є дуже романтична версія: в усьому винне кохання. У свої неповні 25 років Устим був добрим господарем, вдруге одруженим і мав на утриманні аж 5 дітей. Щоб прогодувати усіх, він мусив тяжко працювати на полі - і робив це добре, сім'я до найбідніших не належала. Але одного разу повз поле, де працювали селяни, крутим схилом їхала дружина власника села Розалія Пігловська. Несподівано коні понесли - у цьому місці шансів на порятунок не було. Однак молодий і дужий кріпак зумів якось зупинити бричку.

Гонор польської аристократки вимагав достойно віддячити рятівникові. Досить швидко стосунки Устима і врятованої переросли у щось більше. Невдовзі шляхтянка відмовилась від нерівного кохання. Її ж чоловік, щоб помститися, вирішив відправити палкого кріпака на 25 років у солдати. Та на Поділлі в той час панувала чума, тому рекрутів звідси не набирали. Пігловський виявився людиною упертою, і для Кармалюка роблять виняток. Той, не бажаючи змарнувати життя в казармах, калічить себе, і лікарська комісія відправляє Устима додому. Однак слідом за нею приїжджає інша, вже вища комісія, і Кармалюк стає солдатом уланського полку в Кам'янці-Подільському.

Устим тікає з полку та повертається на батьківщину, в с. Головчинці, де палить гуральню пана. А заодно і господарство Федора Шевчука, на якого мав зуб. Так на Поділлі розпочалася селянська війна, що тривала понад 20 років.

Перший раз Устима спіймали досить швидко й етапували до Кам'янецької фортеці, яка тоді слугувала в'язницею. Кармалюк тікає з-під варти і повертається в Головчинці, де привселюдно карає пана Пігловського батоном, а все його майно роздає.

Вже наступного року Кармалюка ловлять та засуджують до смертної кари. Однак в тогочасній Росії смертні вироки не виконувались, тому Устима приговорюють до батоження та довічної каторги. Хтось підрахував, що спина Кармалюка витримала 4000 ударів шпіцрутенами, 227 ударів батоном, його тричі таврували як небезпечного злочинця. Він побував у тюрмах Росії, України, Білорусії. Втікаючи з заслання, пішки пройшов 15 000 км. (він двічі йшов пішки з Сибіру до рідного села. Дорогу долав за рік.) Він утік з в'язниць, з яких утекти не вдавалося нікому, у тому числі з знаменитої та неприступної Кам'янецької фортеці. Папська вежа, в якій він перебував, тепер носить його ім'я. Устим навіть зміг організувати масові втечі, будучи закованим у кайдани, які виїдали м'ясо на руках і ногах аж до костей. Про його винахідливість, силу духу та витривалість ходять легенди. Одного разу Кармалюк втік від спеціально для нього організованої варти в 60 чоловік, назвав себе іншим іменем і навіть спокійно витримав очну ставку з сім'єю.

Розмах селянської війни на Поділлі невдовзі став таким, що зацікавив царя Миколу I. Аби спіймати бунтівного кріпака, було залучено понад 3 000 солдатів та жандармів.

Устим був людиною досить грамотною, добре знав російську, польську та молдавську мови. Цей факт збивав шляхту з пантелику: вони не розуміли, як простий кріпак може бути розумнішим та кмітливішим за них. Поширювались навіть чутки про його шляхетне походження, але це лише збільшило популярність героя у народі і дозволило дрібній шляхті приєднатись до загонів Кармалюка.

Харизматичні герої, як правило, не помічають зрадників. 1827 р. в загоні Устима знайшлась людина, яка перед вирішальною сутичкою з царськими військами змастила рушницю салом, щоб вони не стріляли. Це дало змогу урядові розгромити повстання і притягти до відповідальності 750 чоловік. Ще тисяча мешканців навколишніх сіл виступала на процесі свідками. Однак поки Устим був живий, селянські бунти знов почали набирати обертів.

Кармалюка зрадила жінка. У Коричинцях-Шляхових неподалік від Деражні, у хаті Оляни Процикової на нього зробили засідку. Устим зайшов сюди на світанку 10 жовтня 1835 р. - і шляхтич Федір Рудковський холонокровно застрелив його з пістоля. За це він дістав перстень від царського двору та пожиттєве звільнення від податків. Тіло Кармалюка ще довго возили селами, щоб залякати селян, а потім поховали в Летичеві.

В Головчинцях резонанс справи Кармалюка був таким великим, що вся його численна рідня була змушена відмовитись від свого прізвища, аби не зазнавати репресій. Переважна більшість взяла собі прізвище Карман: таке було прізвисько соратників Устима. Після 1955 р., коли село перейменували на Кармалюкове, почався зворотній процес зміни прізвищ, майже всі

Кармани стали Кармалюками. На старому варіанті прізвища залишився єдиний прямий нащадок Устима, що мешкає в рідному селі. Праправнук Кармалюка народився в 1969 р. Петро Карман дуже пишається своїм предком, перечитав всі романи про нього, вважає, що дуже схожий на Устима, от тільки вусів не носить. Втім, до наших часів дійшов лише опис зовнішності Кармалюка, а єдиний достовірний його портрет належить пензлю А. Тропініна та відомий в кількох копіях, одна з яких зберігається в Ермітажі.

10. **Виразне читання пісні «За Сибіром сонце сходить».**

11. Евристична бесіда.

— Яке враження справив на вас цей твір?

— Який настрій цієї пісні, чому?

— Людину, котра вбиває, грабує інших, називають розбійником.

Що можна сказати з цього приводу про Кармелюка? Чи поділяєте ви думку героя: «А так гроші розділивши, Гріха я не маю».

— Як розуміти слова пісні «Хоч, здається, не в кайданах, а все ж не на волі».

— Яка особливість художньої форми пісні, як це впливає на сприйняття твору? (*Розповідь ведеться від імені Кармелюка, і це надає творові особливої задушевності, теплоти, нагадує сповідь*).

— Кого з героїв світової літератури та фольклору нагадує Кармелюк? (*Робін Гуда*).

V. Закріплення знань, умінь та навичок.

1. Усне словесне малювання

— Намалюйте словесну картину за однією з історичних пісень, яка найбільше запам'яталась.

2. Вікторина для найуважніших.

— Хто був союзником Б.Хмельницького в боротьбі з польською шляхтою? (*татарська орда*).

— Яка група лексики найчастіше використовується в пісні «За Сибіром сонце сходить» – книжна, діалектизми, професіоналізми чи жаргонізми? (*діалектизми*).

— Чим закінчується пісня «Максим козак Залізняк»? (*перемогою козаків*).

— Кому присвячена пісня «Чи не той то хміль»? (*Б. Хмельницькому*).

— У якій пісні розповідь ведеться від першої особи? («*За Сибіром сонце сходить*»).

— «Максим козак Залізняк» за тематикою – це історична пісня про... (*народних месників і боротьбу проти соціального і національного гніту*).

— Яка знаменита битва змальована у пісні «Чи не той то хміль»? (*битва на Жовтих Водах 1848 року*).

— З якої пісні слова: «В багатого хоч я візьму – Убогому даю, Отак гроші поділивши, Ягрів не маю»? («За Сибіром сонце сходить»).

VI. Підбиття підсумку уроку.

Гра «Мікрофон».

— Хто на уроці працював найкраще, чому?

— Чия відповідь вам запам'яталась?

— Хто був найактивнішим?

VII. Домашнє завдання.

Навчитись виразно читати, аналізувати історичні пісні. Вивчити 1 історичну пісню. Скласти 5 – 7 питань вікторини до творів.

Зверніть увагу на те, що в конспектах обов'язково повинні вказуватись:

клас, програма, тема, мета, методи і прийоми, тип уроку, види робіт, етапи уроку (навчальні ситуації), наукова та методична література.

4. Завдання з педагогіки

I. Проаналізувати урок української мови або урок української літератури, проведений іншим студентом під час практики

Орієнтовна схема аналізу уроку.

1. Мета і завдання уроку (освітня, виховна, розвивальна), їх взаємозв'язок та шляхи реалізації

2. Готовність учителя та учнів до уроку. Обладнання уроку, наочні посібники, технічні засоби навчання, санітарно-гігієнічний стан класу та ін.

3. Тип і структура уроку. Доцільність вибору типу і структури уроку відповідно до теми й дидактичної мети; його місце в системі занять з предмета. Організаційна структура уроку: чіткість і послідовність етапів, відповідність їх характеру пізнавальної діяльності учнів.

4. Зміст уроку. Науковість, виховне та розвивальне значення навчального матеріалу; правильність добору навчального матеріалу за обсягом, змістом і доступністю для учнів; співвідношення емпіричного, теоретичного і практичного навчального матеріалу: групування, класифікація навчального матеріалу навколо ключових понять; спрямованість навчального матеріалу на зв'язок з життям.

5. Методичне забезпечення уроку.

5.1. Використання та особливості поєднання форм навчання, обґрунтованість їх вибору, відповідність принципам навчання; темп уроку.

5.2. Методика проведення різних етапів уроку: постановка пізнавальних завдань перед учнями; методика перевірки домашніх завдань; методика викладання нових знань; методика закріплення навчального матеріалу; методика перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок; використання прийомів активізації пізнавальної діяльності учнів; організація репродуктивної та творчої діяльності учнів, їх співвідношення; застосування на уроці проблемного та елементів програмованого навчання;

врахування індивідуальних особливостей та інтересів учнів, рівня їх підготовленості, здійснення індивідуалізації навчання та диференційованого підходу до учнів; організація різних видів самостійної роботи учнів, їх місце на уроці; домашнє завдання: його обсяг і вчасність подання; використання на уроці виховних можливостей навчального матеріалу, формування наукового світогляду, моральних, трудових, естетичних та інших якостей особистості, культури навчальної праці; виявлення та реалізація на уроці внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків у навчальному матеріалі, обґрунтування їх педагогічної доцільності

6. Поведінка учнів на уроці.

6.1. Порядок і дисципліна учнів.

6.2. Активність, самостійність, інтерес до занять учнів різного рівня підготовленості, зосередженість і стійкість їх уваги на різних етапах уроку.

6.3. Навчально-пізнавальна діяльність, організованість, акуратність; ставлення до занять слабких учнів і порушників дисципліни; участь у роботі на уроці окремих учнів і всього колективу.

6.4. Ставлення учнів до вчителя і один до одного (доброзичливість, взаємодопомога)

7. Характеристика ділових якостей учителя

7.1. Рівень наукової підготовки і готовність до уроку.

7.2. Знання теорії навчання і виховання, методики викладання предмета, психології та гігієни, вміння застосовувати ці знання в процесі навчання.

7.3. Педагогічний такт, стиль, культура праці та поведінки, мова.

7.4. Взаємовідносини з класом та окремими учнями

8. Загальні підсумки уроку.

8.1. Виконання плану уроку.

8.2. Досягнення освітньої, розвивальної і виховної мети.

8.3. Загальна оцінка, результати, ефективність і якість.

8.4. Висновки та пропозиції щодо подальшого вдосконалення роботи, закріплення успіху, подолання помилок

II. Провести позакласний захід з української мови і літератури, подати його конспект та фотоматеріали з проведення.

5. Завдання з психології.

I. Скласти психолого-педагогічну характеристику учня.

Під час проходження педпрактики студенти мають можливість проводити науково-дослідницьку роботу. Важливо використовувати основні емпіричні методи психолого-педагогічних досліджень:

а) спостереження;

б) анкетування;

в) бесіда;

г) аналіз документації (класний журнал, щоденник, зошити, творчі роботи

та ін.)

д) тестування.

Орієнтовна схема характеристики:

(Прізвище, ім'я, дата народження)

1. Загальні відомості: клас, стан здоров'я, інформація про сім'ю, умови життя в сім'ї.

2. Рівень розвитку пізнавальних процесів.

Аналіз проводиться на основі експериментального вивчення особливостей основних пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення), спостереження та бесіди з учнями. Отримані дані порівнюються, аналізуються і після цього робляться висновки про рівень розвитку пізнавальних процесів учня. Складаючи характеристику, у цьому пункті можна орієнтуватися на такі положення:

– особливості уваги (ступінь розвитку довільної уваги, її зосередженість, здатність до розподілу);

– свідомість сприйняття навчального матеріалу, швидкість осмислення;

– рівень і характер розвитку довільної й осмисленої пам'яті; (заучування є механічним або осмисленим, чи володіє прийомами довільного запам'ятовування, легкість відтворення матеріалу, індивідуальні особливості пам'яті);

– розвиток мислення (чи розрізняє істотні та другорядні ознаки предметів і явищ, рівень засвоєння загальних і абстрактних понять, вміння порівнювати, узагальнювати, робити самостійні висновки, швидкість знаходження шляхів вирішення);

– розвиток уяви (рівень розвитку творчої уяви)

– розвиток мови (запас слів, емоційність мови, вміння висловити свою думку письмово та усно).

3. Емоційно-вольова сфера: домінуючий настрій, самооцінка, рівень та характер тривожності, особливості вольових якостей, самоконтроль, як поводить, якщо щось не виходить.

4. Індивідуально-психологічні якості: тип темпераменту, особливості характеру, акцентуації характеру, розумові та творчі здібності.

5. Спрямованість особистості: інтереси, їх ступінь стійкості, провідний інтерес, схильності, ідеали, мотиви діяльності, професійні інтереси, цінності, рівень активності.

6. Ставлення до навчання: улюблені предмети, ініціативність учня, рівень успішності / причини неуспішності, мотивація учіння, ставлення до навчання, ким планує стати після завершення школи.

7. Стосунки з однокласниками та вчителями: контактність, комунікабельність, чи є друзі, за що їх цінує; характер взаємодії з учителями.

На основі проведеного дослідження формулюються загальні **висновки:**

- центральні характеристики особливості;
- наявні проблеми розвитку особистості учня; причини (внутрішні та зовнішні) визначених проблем (умови сімейного виховання, хвороби, неефективність педагогічного впливу тощо);
- визначення найважливіших психолого-педагогічних завдань, що стоять перед учителем (шляхи подальшої роботи з цим учнем); рекомендації батькам і самому учневі з розвитку особистості та роботи з недоліками.

Для написання характеристики обов'язково проводиться бесіда з учнем. Бажано також поспілкуватися з батьками, класним керівником. Для експериментального дослідження використовуються методики, з якими студенти ознайомилися в курсі «Загальна психологія». Необхідно підібрати та провести *кілька тестових* методик (вибір можна узгодити зі шкільним психологом). Обов'язково вказується назва методики, посилання на джерело (наприклад, «Методика незакінчених речень» //<http://urok.at.ua/publ/3>); протоколи дослідження (бланки відповідей учня) зберігаються та додаються до звіту.

Додаток А. Методики дослідження особистості.

Дослідження пізнавальної сфери:

Методики дослідження сприйняття:

- методика «Годинники» (сприймання просторових ознак)
- методика дослідження сприймання часу.

Методики дослідження уваги:

- методика «Коректурна проба»;
- методика «Красно-чорні таблиці»;
- методика Мюнстенберга;
- методика «Розстановка чисел»;
- методика «Відшукання чисел»;
- методика «Відшукання чисел з переключенням».

Методики дослідження пам'яті:

- методика опосередкованого запам'ятовування (Л.С. Виготський);
- метод піктограм (А.Р. Лурія);
- методика «Запам'ятовування цифр»;
- методика попарного відтворення.

Методики дослідження мислення:

- методика Векслера (дитячий варіант);
- методика «Складні асоціації»;
- методика «Матриці Равена»;
- методика «Виявлення загальних понять»;
- методика «Інтелектуальна лабільність».

Методики дослідження пам'яті:

- методика оцінки продуктивності вербального відтворення;
- інтерпретація прислів'їв.

Дослідження мотивації навчання:

- мотивація схвалення – шкала Марлоу-Крауна;
- шкала локалізації контролю;
- типологія мотивів навчання;
- самооцінка мотиваційних станів школяра (О.С. Гребенюк).

Дослідження особливостей розвитку особистості та її властивостей:

- характерологічний питальник К.Леонгарда (для підлітків);
- шкала оцінки тривожності Тейлора;
- методика діагностики рівня шкільної тривожності Філіпса;
- шкала оцінки тривожності Спілберга;
- методика «Незавершені речення»;
- методика «Неіснуюча тварина»;
- методика Айзенка;
- опитувальник структури темпераменту (ОСТ) В.М. Русалова;
- методика СЖО.

Дослідження професійних інтересів:

- методика «Карта інтересів»;
- методика ДДО (Є.О. Клімов);
- анкета Є.О.Клімова (побудова професійної перспективи);
- методика Д.Голанда та ін.

Критерії оцінювання педагогічної практики

Підсумкові бали за педагогічну практику виставляються з урахуванням роботи студента протягом усього терміну практики. Ураховується: виконання всі видів робіт, передбачених програмою педагогічної практики; дотримання правил внутрішнього розпорядку школи, виконує розпорядження адміністрації й керівників практики; виконання завдань з педагогіки і психології; своєчасне надання звітної документації; складання диференційованого заліку.

90-100 (А) балів виставляється за умови: відповідального ставлення до практики, проведення на високому науково-методичному й виховному рівні необхідної за програмою педпрактики кількості уроків, відвідування й аналізу уроків учителів та своїх колег, виконання усіх завдань з педагогіки, психології, української мови та літератури, підготовки та проведення виховного заходу з предмета, вияву самостійності, активності, ініціативності, використання в навчальному процесі інноваційних технологій; вчасного оформлення документації, успішного складання заліку.

80-89 (В) балів виставляється за умови: успішного складання заліку, вчасного оформлення документації, проведення необхідної за програмою педпрактики кількості уроків, відвідування й аналізу уроків учителів та своїх колег,

виконання усіх завдань з педагогіки, психології, української мови та літератури, підготовки та проведення виховного заходу з предмета, певні труднощі викликає проведення нестандартних уроків, студент недостатньо володіє теоретичним матеріалом та не завжди оперує ним у навчальному процесі.

75-79 (C) балів виставляється за умови дотримання таких вимог: добре володіння теоретичним матеріалом та методикою проведення уроків з української мови та літератури, достатній рівень володіння навичками спілкування в учнівському колективі, достатньо добре виконання завдань з педагогіки і психології, допускається недостатня обізнаність у суміжних з темою уроку дисциплінах, неточності у володінні теоретичним матеріалом, труднощі у застосуванні проблемності в навчанні, слабкі фасилітативні навички.

60-74 (D,E) балів передбачає наявність лише основних умінь у підготовці завдань та проведенні уроків. Студент дає недостатньо правильні формулювання, порушує послідовність викладу матеріалу, відчуває труднощі, застосовуючи знання під час вирішення практичних завдань. Практикант бере участь у процесі проведення занять, але не цікавиться комунікативними аспектами своєї діяльності в школі, недостатньо відповідально ставиться до оформлення звітної документації.

35-59 (F) балів виставляється, коли студент не володіє знаннями, вміннями й навичками, необхідними для проведення навчальних занять або володіє в обсязі, який не дозволяє далі оволодівати педагогічною майстерністю майбутнього вчителя-словесника, не виконує завдання з педагогіки, психології, української мови та літератури, допускає значні помилки у володінні зв'язним мовленням.

1-34 (FX) бали ставиться, коли студент не володіє знаннями, вміннями й навичками, необхідними для проведення навчальних занять, не виконує завдання з педагогіки, психології, української мови та літератури, безвідповідально ставиться до проходження педагогічної практики та оформлення звітної документації, не з'являється на залікову співбесіду.

Розподіл балів за розділами звіту:

1. Організаційна дисципліна під час практики (підготовка до уроків, відвідування консультацій, надання інформації про розклад уроків, відвідування уроків інших студентів та їх аналіз) 1-10 балів
2. Кількість та якість проведених уроків (ведення щоденника практики) 1-10 балів
3. Оцінка вчителя за навчальну роботу 1-10 балів
4. Оцінка класного керівника за виховну роботу 1-10 балів

5. Оцінка керівника практики за відвідані ним уроки української мови
1-10 балів
6. Оцінка керівника практики за відвідані ним уроки української літератури 1-10 балів
7. Оцінка завдання з педагогіки 1-10 балів
8. Оцінка завдання з психології 1-10 балів
9. Профорієнтаційна робота 1-10 балів
10. Залік з практики (оформлення звіту, виступ на підсумковій конференції, індивідуальна співбесіда з методистом)
1-10 балів

Всього студент може набрати 100 балів.